

Ponder

46

MEDEDELINGENBLAD VAN DE STICHTING TOT BEVORDERING DER NOTARIËLE WETENSCHAP

SEPTEMBER 2022

**HET ECHTPAAR
VAN WIJNGAARDEN**
ROTTERDAMS TROTS

PAO NADER TOEGELICHT
HET DIDAM-ARREST

DE WWFT LOOPT MEE
WANDELEN IN ALKMAAR

Geef historische panden een toekomst!

Ruim 100 jaar zet Hendrick de Keyser Monumenten zich in voor behoud van architectonisch en historisch waardevolle panden, die anders verloren zouden gaan. De collectie bevat ruim 430 panden, die altijd in bezit blijven en voor eeuwig veiliggesteld worden. Hendrick de Keyser Monumenten zorgt voor restauratie, goed onderhouden verduurzaming. Dit is specialistisch werk en kostbaar.

Door het opnemen van Hendrick de Keyser Monumenten in uw testament, kunt u via een legaat of erfstelling, bijdragen om bijzondere monumenten te redden en bewaren. Nu, én in de toekomst. U kunt ook ons werk steunen via een periodieke schenking. We vertellen u er graag meer over in een persoonlijk gesprek. Helpt u mee?

HENDRICK DE KEYSER
MONUMENTEN

hendrickdekeyser.nl

Hendrick de Keyser Monumenten

Lindy van Kats
Herengracht 172
1016 BP Amsterdam
06 - 108 174 53
l.vankats@hendrickdekeyser.nl

Toegang tot de cultuurhistorische collectie van de Stichting

Een belangrijk deel van de cultuurhistorische collectie van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap is ook online te bewonderen.

Surf naar de homepage www.notarielestichting.nl en klik op het blok Catalogus collectie.

Met de zoekfunctie kunt u vele schatten van de Stichting bewonderen!

Prentbriefkaart uit omstreeks 1965 van het notarishuis te Hilvarenbeek. Het huis met praktijk werd gebouwd in 1936 voor notaris H.J.A. Pollen. Het ontwerp is van de Hilvarenbeekse architect Pierre Tooten. Pollen was notaris van 1926 tot 1959; ook zijn opvolger H.N.G. Murray, notaris van 1959 tot 1979, woonde en werkte in het pand. Inmiddels is het huis in de stijl van de Delftse School een rijksmonument..

Foto uit de Collectie van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap

”Ponder” volgens Van Dale:

Unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

Mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, Van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 675 6479
E-mail: info@notarielestichting.nl
Website: www.notarielestichting.nl
ING-rekeningnummer: NL41 INGB 0000 5547 04

Redactie:

Daan Meijer, *conservator Notariële Stichting*

Lay-out/productie:

FVM²Design, Francien van Maasdijk

Foto's:

omslag : Anne Roos
p. 2, 3,4,15 : Anne Roos
p. 5 : Monique Kooijmans
p. 6, 7 : Noord-Holland Samen Veilig
p. 8 : Catawiki, De Gelderlander
p. 9 : Dentons
p. 10 : NIOD
p. 11 : Bibliotheek Notariële Stichting
p. 12, 13 : Stichting Verzameling van Wijngaarden-Boot
p. 14 : Nationale Bibliotheek van Malta
p. 15 : Maastricht University, Loyens & Loeff

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

Vereniging Hendrick de Keyser te Amsterdam en Het Concertgebouw Fonds te Amsterdam

Aan dit nummer werkten mee:

Wouter Burgerhart, *voorzitter Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap en bijzonder hoogleraar Fiscale aspecten van de notariële rechtspraktijk Rijksuniversiteit Groningen*
Caspar van Heel, *rechtshistoricus, van 1974 tot 2006 werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*
Robert J. Ligthelm, *internist n.p., historicus en buitenplaats-onderzoeker*
Daan Meijer, *conservator Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap*
Robine Ravesloot, *Secretaris project Maritieme Smokkel*
Rosanne Schellekens, *Strategisch Communicatieadviseur project Maritieme Smokkel*
Raymund Schütz, *senior onderzoeker Haags Gemeente-archief en auteur van Kille mist. Het Nederlandse notariaat en de erfenis van de oorlog*
Trudeke Sillevius Smitt, *freelance juridisch journalist*

ISSN: 1385-7428

Inhoud

Ten Geleide _____	4	Wouter Burgerhart
In memoriam prof. dr. Barbara Reinhartz _	5	Wouter Burgerhart en Daan Meijer
Wandelen met de WWFT in Alkmaar _____	6	Robine Ravesloot en Rosanne Schellekens
PAO nader toegelicht _____	8	Trudeke Sillevius Smitt
PAO over over het Didam-arrest 'Het aanbestedingsrecht kan helpen bij de uitleg van het Didam-arrest'		
Notaris Arnold van den Bergh: _____	10	Raymund Schütz
een integer mens		
De Stichting Verzameling _____	12	Robert J. Ligthelm
van Wijngaarden Boot Het verhaal van een Rotterdams notaris echtbaar en hun huis		
Het signet van de notaris (43) _____	14	Caspar van Heel
Notariaat over de grens		
Twee nieuwe bijzondere hoogleraren _____	15	Daan Meijer

Op de cover van Ponder 46:

Luca, il Segretario.
De verder onbekende tekenaar Luigi Buonocore tekende halverwege de 19e eeuw deze Napolitaanse schrijver. Een schrijvertje, ook wel een verre neef van de notaris genoemd, was voor velen niet alleen de steun en toeverlaat voor het schrijven van liefdesbrieven maar ook voor het opstellen van contracten en verzoekschriften. Deze prent is opgenomen in het boek *Napoli in miniatura ovvero il popolo di Napoli ed i suoi costumi* (1847).

Ten Geleide

De zomer van 2022 is voorbij en voor u ligt een nieuw nummer van *Ponder*, het mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap. Na de afgelopen twee moeilijke jaren, waarin we door omstandigheden minder bezoekers en cursisten konden ontvangen, zullen we de komende maanden weer onderwijs in de kapel gaan verzorgen; en af en toe ook online. Tevens wordt een begin gemaakt met hybride onderwijs. Het bestuur van de Stichting is verder bijzonder verheugd dat de Beroepsopleiding Notariaat weer met twee groepen is neergestreken aan de Van Eeghenstraat. Daarnaast zijn afspraken gemaakt om de notariële studenten uit diverse steden op deze unieke locatie te ontvangen.

De kapel blijft namelijk de ontmoetingsplek bij uitstek voor notarieel Nederland. Zo werkt de Stichting met heel veel plezier samen met de KNB aan een masterclass Tucht recht voor studenten. Die zal komende winter 'ijs en weder dienende' gaan plaatsvinden. Dit voorjaar is er voor het eerst een *3F Symposium* gehouden. Dat is het interuniversitair overleg tussen promovendi van diverse notariële en juridische rechtsgebieden. Het succesvolle symposium zal zeker herhaald worden. Zo maakt de 'notariële toekomst' ook kennis met de Stichting.

Blikken trommel met waskaarsjes, die werd gebruikt bij het veilen bij opbod van onroerend goed in Den Bosch

Het bestuur wil in de toekomst meer van dit soort kruisbestuivingen laten plaatsvinden, vanzelfsprekend ter bevordering van de wetenschap en de beoefening daarvan. Het bestuur is dan ook verheugd dat de kennis van de Stichting op het gebied van de WWFT is opgepikt door Noord-Holland Samen Veilig, waarin vertegenwoordigers van politie, openbaar ministerie en gemeenten samenwerken. Het unieke concept Wandelen met de WWFT, dat door Birgit Snijder-Kuipers samen met de Stichting is ontwikkeld is opgepikt door Noord-Holland Samen Veilig. Men wilde niet alleen dat de notaris zich bewust is van zijn poortwachtersrol, maar ook andere portwachters binnen de vastgoedketen, zoals makelaars en kredietverschaffers. Ook zij moeten vertrouwd zijn met de WWFT. Nu wandelen inmiddels verschillende beroepsgroepen met elkaar, en ontdekken welke onderwerpen zij gemeenschappelijk hebben op het gebied van de WWFT. In het voorjaar van 2023 zullen er weer nieuwe wandelingen worden georganiseerd. We houden u op de hoogte!

Op pagina 5 van deze *Ponder* staat een In Memoriam voor Barbara Reinhartz. Deze zomer overleed Barbara, jarenlang bestuurslid van de Stichting en met name bekend van het universitaire onderwijs en haar wetenschappelijke input op

het gebied van het personen- en familierecht. We zullen Barbara, die slechts 59 jaar is geworden, blijvend gedenken.

Graag wil ik op deze plek ook even stilstaan bij de Stichtingsrubriek in het WPNR. Het bestuur beseft dat de auteurs hun kostbare tijd moeten opofferen om met korte en heldere stukken de praktijkvoerende (kandidaat-)notaris verder te leiden langs juridische vraagstukken. Daarvoor zijn mijn collega-bestuurders en ik de auteurs zeer dankbaar. En mocht u willen reageren op één van deze stukken? Graag! Een open discussie over juridische onderwerpen is één van de beste methodes om de notariële wetenschap en rechtspraktijk verder te brengen.

U ontvangt dezer dagen ook het donatieverzoek voor 2022. Ik zou u willen vragen om niet te wachten met het doneren. De Notariële Stichting kan niet zonder haar donateurs, en de notariële praktijk niet zonder de Stichting!

Namens mijn medebestuurders, de leden van de Raad van Toezicht en de medewerkers op de Van Eeghenstraat wens ik u een inspirerend najaar toe. Graag ontmoeten wij u straks weer in de kapel, hetzij als deelnemer van het onderwijs, hetzij als bezoeker van de bibliotheek!

Wouter Burgerhart
voorzitter

In memoriam

prof. dr. Barbara Reinhartz 1962-2022

Op zaterdag 23 juli 2022 is Barbara Reinhartz overleden. Barbara, lid van het bestuur van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap tussen 2003 en 2019, was een van de meest vertrouwde gezichten van de Stichting. Veel donateurs van de Stichting hebben onderwijs van haar genoten; misschien als student Notarieel recht, misschien als (kandidaat-) notaris. En alle donateurs zullen van haar hand wel een inhoudelijk stuk over het relatievermogensrecht hebben gelezen.

Zelf studeerde Barbara civiel recht aan de Universiteit Leiden en direct na haar afstuderen kon zij aan dezelfde universiteit aan de slag als docent bij de sectie Burgerlijk recht. Zij verkeerde zo jarenlang op het Rapenburg in de directe nabijheid van Wim Kleijn, hoogleraar Burgerlijk en Notarieel recht. Maar Barbara was zeker niet gebakken aan Leiden. Ze verdeelde haar tijd tussen haar alma mater en andere juridische instellingen. Zo werkte zij een tijd bij het Asser Instituut in Den Haag. En aan de Vrije Universiteit te Amsterdam studeerde zij in 1999 af in het Notarieel recht, cum laude. Tussendoor schreef zij haar proefschrift *Derdenbescherming in het hummelijksvermogensrecht*. In 1997 promoveerde zij in Leiden. De dissertatie, net geen 700 pagina's, geldt nog altijd als een standaardwerk. Als docent en als onderzoeker oogste zij in die jaren bewondering. Het is niet verwonderlijk dat Barbara in 2002 als hoogleraar Notarieel recht aan de slag kon gaan. En zo kwam zij op de Oudemanhuispoort, waar ook Piet Hein Gerver en Hans de Groot doceerden. Het zal waarschijnlijk daar in een docentenkamertje geweest zijn dat Barbara gepolst is voor een bestuursfunctie bij de Notariële Stichting. Zowel Piet Hein als Hans hebben jarenlang deel uitgemaakt van het bestuur, beiden zijn ook voorzitter geweest.

Als hoogleraar had ze een bijzondere band met de studentengemeenschap. Met de Studievereniging van de UvA, Rolandinus Passeggeri, heeft zij studiereizen gemaakt. En natuurlijk wees ze haar studenten op de Stichting en de bibliotheek.

Barbara Reinhartz

Zestien jaar heeft Barbara in het Stichtingsbestuur gezeten. Met haar enthousiasme, humor en kennis heeft zij in die tijd zich met hart en ziel ingezet voor de Stichting. Ze was altijd bereid om cursussen te geven en in de Corona-tijd maakte ze zelfs een podcast voor de deelnemers. Een aantal uur besprak ze daarin op haar rustige en gedecideerde manier de meest actuele uitspraken. Altijd voorzien van een aandachtspunt, want als het Hof of de Hoge Raad deze keuze maakt, dan voorspelde Barbara al welke rechtsvraag over enige tijd zou kunnen spelen.

Artikelen en manuscripten, die aan de Stichting werden aangeboden, bekeek Barbara altijd met een kritische blik. Als de Stichting zou besluiten tot publicatie moest het wel aan haar eisen voldoen: toegankelijk voor de praktijk en ook met oog voor een andere opvatting.

De juridische wereld verliest een bijzondere vrouw, die voor de wetenschap en de praktijk zoveel heeft betekend. De Notariële Stichting verliest een veelzijdige vriendin, die ons veel te jong is ontvallen. Wij zullen Barbara met veel eerbied gedenken. Onze gedachten zijn bij haar moeder, zuster en geliefden.

Wouter Burgerhart, voorzitter
Daan Meijer, conservator

Wandelen met de WWFT in Alkmaar

Een fraai grachtenpand aan de Luttk Oudorp in Alkmaar: een goede wijk, een prachtig stuk vastgoed. Maar ook een stuk vastgoed waar de georganiseerde criminaliteit zichtbaar werd. In april 1993 hing er een bom aan de voordeur. Toen drugsbaron Jaap van der Heiden nietsvermoedend bij zijn voordeur kwam, werd hij letterlijk weggeblazen. Enkele meters verderop blijft hij liggen, enkele uren later overlijdt hij in het ziekenhuis. Tot in de verre omtrek sneuvelen ruiten van andere woningen. Jaap zette met zijn onguere zaakjes niet alleen zijn eigen leven op het spel, maar nam al zijn, onschuldige, burens mee in het gevaar. Hoe houden we de vastgoedsector zo veilig mogelijk voor iedereen?

Dit pand aan de Luttk Oudorp is één van de stops tijdens de WWFT-wandeling door Alkmaar. Het verhaal wordt verteld door Birgit Snijder-Kuipers en Daan Meijer. WWFT is de afkorting van Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme en is in het leven geroepen om het criminelenvan moeielijker te maken hun crimineel verdiende geld uit te geven. Alle transacties die ongebruikelijk zijn en mogelijk kunnen wijzen op het gebruik van crimineel geld, moeten worden gemeld bij FIU-Nederland. Birgit Snijder-Kuipers vertelt: 'Iedere professional die met geldstromen en de aan- en verkoop van luxe goederen te maken heeft, heeft de plicht om extra goed op te letten dat dit niet om crimineel geld gaat. En om bij twijfel onderzoek te doen en als het ongebruikelijk is een melding te maken. Die professionals noemen we ook wel poortwachters. In de vastgoedsector gaat het om onder meer makelaars, notarissen en financieel adviseurs. Maar het gaat vaak om situaties die niet zwart-wit zijn. Om die poortwachters te helpen met praktische dilemma's rondom de WWFT organiseren wij de WWFT-wandeling. Een mooie en leerzame wandeling langs voorbeelden waar vastgoed en georganiseerde criminaliteit samen komen. Tijdens de wandeling bespreken deelnemers hun eigen praktische problemen, zo leren de verschillende poortwachters van elkaar.'

Luttk Oudorp te Alkmaar. Aan het huis in het midden naast de steeg hing in 1993 de fatale bom aan de voordeur

Witwassen

‘We denken bij witwassen vaak aan de klassieke vorm die je ook in films ziet: drugskoeriers die tassen vol cash geld uitgeven aan dure spullen. Maar tegenwoordig is witwassen veel breder en zijn er veel meer manieren waarop de onderwereld zich mengt met de bovenwereld. Denk aan het opzetten van constructies waardoor niet meer te achterhalen is waar geld vandaan komt, fictieve geldstromen of het factureren en betalen van niet-geleverde diensten. De vastgoedmarkt is een markt met een hoog risico als het gaat om witwassen. Daarom is het belangrijk dat alle professionals samen een vuist maken tegen georganiseerde criminaliteit en iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt om de vastgoedmarkt integer te houden!’ roept Daan Meijer de deelnemers op als zij langs de Achterdam lopen – het red light district van Alkmaar. Ook deze plek staat bekend om de link met criminele geldstromen.

Wandelen met de WWFT door de Duivenlaan te Alkmaar

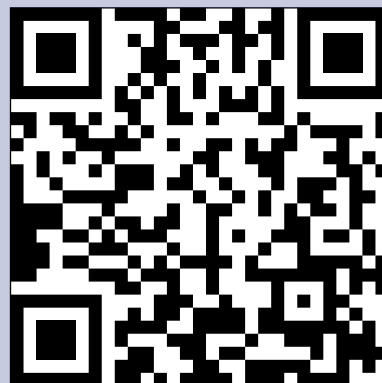
Birgit Snijder-Kuipers

Dilemma's

Een andere stop tijdens de wandeling is het Doelenveld, ‘dat eeuwenlang fungeerde als schiet- en exercitieterrein van de lokale schutterij’, aldus Daan Meijer. Hier werd het onderwerp publiek-private samenwerking met elkaar besproken. Er wordt veel nuttig onderzoek gedaan, zowel in de private sector als in de publieke sector. De kunst is om alle kennis met elkaar op een juiste wijze met elkaar te delen ten behoeve van het gemeenschappelijk doel, een veiliger samenleving. Soms kan onderlinge samenwerking ook beperkt worden. Een advocaat of notaris mag geen informatie verstrekken aan bijvoorbeeld een bank vanwege de wettelijke geheimhoudingsplicht. Deze situatie was aanleiding voor de aanwezige (kandidaat-)notarissen, makelaars en opsporingsambtenaren voor een levendige discussie.

Robine Ravesloot en Rosanne Schellekens

In de afgelopen jaren organiseerde de Notariële Stichting reeds WWFT-wandelingen in Amsterdam. Deze waren met name gericht op het notariaat. Tussen 2017 en 2022 zijn er ongeveer 15 wandelingen georganiseerd. Begin 2022 is de Stichting benaderd door het samenwerkingsverband Noord-Holland Samen Veilig (NH-SV). Hier zijn 32 gemeenten, de politie en het Openbaar Ministerie verenigd om de criminele ondermijning van de maatschappij tegen te gaan. Eén van projecten van NH-SV houdt zich bezig met witwassen in de vastgoedsector. Aan de Notariële Stichting is gevraagd om de cursus wandelen met de WWFT uit te breiden voor de gehele vastgoedketen: makelaardij, notariaat en vastgoedfinanciers. In 2022 zijn er drie wandelingen georganiseerd. En ook in 2023 is de Stichting voornemens deze wandelingen aan te bieden. Via de site en de nieuwsbrief wordt men op de hoogte gehouden. Een kort filmpje van de wandeling is te zien op: <https://www.youtube.com/watch?v=uQVqYUtrcCQ> of scan de QR code.

Postacademisch onderwijs over het Didam-arrest

‘Het aanbestedingsrecht kan helpen bij de uitleg van het Didam-arrest’

Het ‘Didam-arrest’ verplicht de overheid mededingingsruimte en transparantie te bieden bij de verkoop van onroerende zaken. Waar moet je als notaris op bedacht zijn? Bram Braat, advocaat aanbestedingsrecht bij Dentons, geeft er 12 oktober een cursus over.

De tijd dat een gemeente met één projectontwikkelaar handjevat kon doen over een stuk grond is voorbij. Het gelijkheidsbeginsel brengt mee dat er voor potentiële gegadigden ruimte moet zijn om mee te dingen, zo besliste de Hoge Raad eind november 2021 in het zogenaamde Didam-arrest. De gemeente moet ook zorgen voor ‘een passende mate van openbaarheid’, zodat eventuele geïnteresseerden bijtijds weten dat er iets te koop is.

Er is een uitzondering, vertelt Bram Braat: ‘Als er maar één serieuze gegadigde in aanmerking komt, hoeft de gemeente die mededingingsruimte vol-

gens de Hoge Raad niet te bieden. De gemeente moet dan wel bekend maken dat ze gaat verkopen en daarbij motiveren waarom er maar één geschikte partij is. In het aanbestedingsrecht geldt een vergelijkbare uitzondering, je ziet in de uitspraak duidelijk dat de Hoge Raad bij het aanbestedingsrecht aansluiting zoekt.’

Uitwerking

En dat is goed nieuws, vindt Braat, want het aanbestedingsrecht heeft zich al veel langer ontwikkeld en kan helpen bij de uitwerking. In het arrest staat bijvoorbeeld niet wat er moet

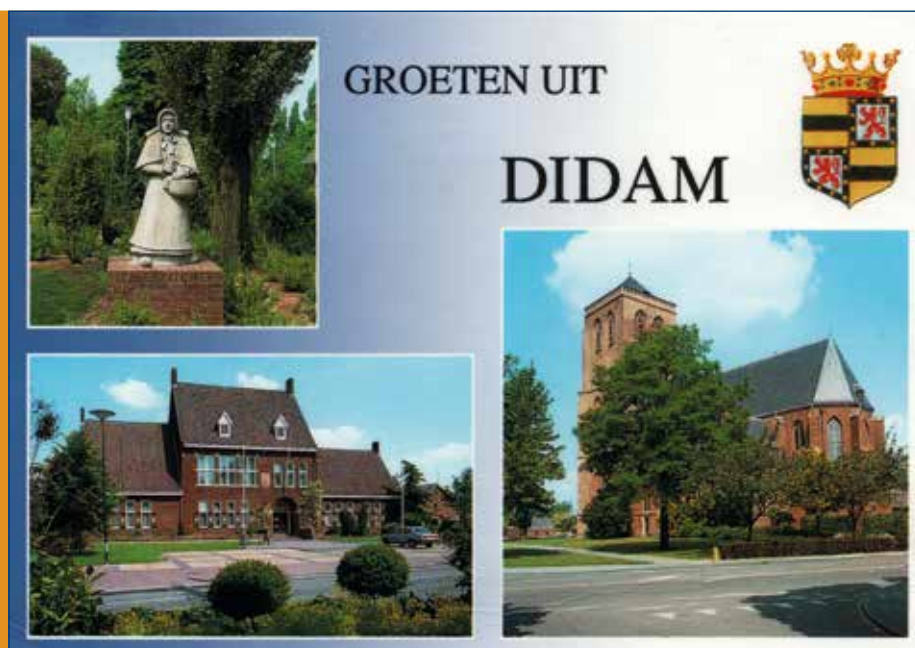
gebeuren na de publicatie dat er maar één geschikte partij is. ‘In het aanbestedingsrecht moet de overheid daarbij een termijn geven waarin belanghebbenden ertegen op kunnen komen. Daarna is de kans vrijwel nihil dat je nog met succes kunt klagen.’

Het Didam-arrest roept meer vragen op. Braat: ‘De Hoge Raad heeft het niet over ‘gemeente’ maar over ‘overheidslichaam’. Wat valt daar precies onder? Het effect zou weg zijn als een gemeente bijvoorbeeld haar gronden heeft ingebracht in een andere entiteit en daarmee de geformuleerde regels zouden kunnen worden ontweken. Ook moet duidelijk worden wanneer de uitzondering geldt – is die van toepassing bij het bouwclaimmodel, als de gemeente iemand een perceel belooft in ruil voor een bepaald stuk grond?’

Braat denkt in elk geval wel dat de plicht mededingingsruimte te geven ook geldt bij bijvoorbeeld huur of erfpacht. ‘Aandelentransacties zouden er ook onder kunnen vallen – daarbij geldt het gelijkheidsbeginsel evenzeer.’

Balans

Onbekend is ook wat de gevolgen zijn als een overheidslichaam ten onrechte toch één-op-één zaken doet. Braat: ‘In het aanbestedingsrecht is daarbij gezocht naar de balans tussen de belangen van de markt en de contracterende partijen. Na het sluiten van de overeenkomst heeft een partij die zich benadeeld voelt zes maanden om een vordering tot vernietiging aanhangig

Linksonder is het voormalige gemeentehuis, waarvan de verkoop door de gemeente aanleiding was tot de gang naar de rechtspraak

te maken. Daarna kan die partij alleen nog schadevergoeding vorderen.'

Bij het zoeken naar analogie is het wel van belang dat de gedachte achter het Didam-arrest niet één-op-één dezelfde is als die van de Aanbestedingswet. Braat: 'Het aanbestedingsrecht is ingegeven door de wens van een interne markt, met gelijke kansen voor ondernemingen om een opdracht te krijgen, terwijl het Didam-arrest vooral lijkt te gaan om het voorkomen van vriendjespolitiek en het realiseren van een goede bieding voor publiek eigendom.'

Onzekerheden

In de literatuur zijn kritische geluiden te horen, onder andere vanwege al die onzekerheden. Wat vindt Braat daarvan? 'Ik ben het eens met de gedachte achter de uitspraak en vind het goed dat de Hoge Raad een frame heeft neergezet. Dat moet zich nu verder ontwikkelen. Overigens kun je je afvragen hoe nieuw dit eigenlijk is. De Hoge Raad heeft in 1987 al iets vergelijkbaars gezegd in een Amsterdamse erfpachzaak. En volgens de wet moet de overheid in civiele transacties de algemene beginselen van behoorlijk bestuur in acht nemen, dus ook het gelijkheidsbeginsel.'

Een heet hangijzer is dan ook wat de gevolgen zijn voor één-op-één transacties uit het verleden. Braat: 'De Rechtbank Midden-Nederland heeft al uitspraak gedaan over een transactie waarin de koopovereenkomst vóór het Didam-

arrest was gesloten, maar de levering nog niet had plaatsgevonden. Volgens de rechtbank gold de Didam-norm gewoon: het gelijkheidsbeginsel bestond immers al.'

En die vertraging? 'Ja, het zal ongetwijfeld vertraging geven en dat komt niet goed

Bram Braat

uit. Maar het ideale moment is er natuurlijk nooit. En denk wel, feitelijk hadden de overheden ook voor het arrest aan het gelijkheidsbeginsel moeten voldoen. Gelukkig zijn er al aardig wat overheden die aandacht schenken aan het gelijkheidsbeginsel en die conform de instructies van de Hoge Raad handelen.'

Trudeke Sillevius Smitt

Programma postacademisch onderwijs najaar 2022

Onderstaande lezingen worden komend najaar georganiseerd door de Stichting. De cursussen (op één na) vinden plaats in het gebouw van de Stichting, Van Eeghenstraat 222 te Amsterdam. Het complete overzicht van de lezingencyclus met daarbij uitgebreide titelbeschrijving, datum, nadere toelichting en overzicht erkende PO-studiepunten staat op de website: www.notarielestichting.nl.

Omdat bij het perse gaan van Ponder het programma nog niet helemaal rond was en omdat het recht nooit stil staat zullen er ook nog andere cursussen worden georganiseerd. U wordt daarover op de hoogte gehouden via de nieuwsbrief, sociale media en de website! Opgave voor één of meer cursussen kan via de website..

Donderdag 29 september 2022, 12:00 -14:00 uur: **Wet Homologatie Onderhands Akkoord en het Notariaat.**

Docent: prof. mr. drs. J.W.A. Biemans. De cursus wordt online verzorgd. De Stichting organiseert de cursus in samenwerking met de KNB. Opgave vindt dan ook plaats via het NotarisNet.

Woensdag 12 oktober 2022, 13:30 - 17:00: **De overheid in het privaatrecht: gevolgen van het Didam-arrest.**

Docenten: mr. dr. B. Braat en mr. B.C.M. Waaijer.

Donderdag 3 november 2022, 13:30 - 17:00: **Eigen woning regeling en draagplichtovereenkomst.**

Docenten: mr. L. Stokkel en mr. drs. J.M.H.L. Cantineau.

Donderdag 10 november 2022, 13.30 - 17:00: **Notariële zorgplicht.**

Docent: prof. mr. drs. J.W.A. Biemans.

Notaris Arnold van den Bergh: een integer mens

In het *Verraad van Anne Frank* wees het coldcaseteam notaris Arnold van den Bergh aan als voor '85% zeker' de verrader van de ondergedoken familie Frank. Als bestuurslid van de Joodse Raad beschikte hij over de onderduikadressen van onder anderen de familie Frank. Onder druk zou hij zijn gezin hebben gered door de Duitsers hierover te informeren. Het coldcaseteam baseert zich op statistische berekeningen en op een naoorlogse kopie van een anoniem briefje, gericht aan Otto Frank, dat de notaris aanwijst als de verrader. Waarom snijden deze beschuldigingen geen hout?

Ten eerste: kan een onderzoeker op grond van waarschijnlijkheden lager dan 99,9 % een 'verdachte' aanwijzen van een kapitale misdaad als het verraad van een joodse familie tijdens de nazi-bezetting? Omdat de nazi's veel archieven vernietigden en oorlogsar-

chieven vaak onvolledig, chaotisch en op persoonsniveau tegenstrijdig zijn, kunnen hiaten daarin niet statistisch worden ingevuld. Artificial Intelligence en "big data" kunnen dit evenmin: hoogstens 10% van de oorlogsarchieven is gedigitaliseerd.

Ten tweede: de lijsten met onderduikadressen. Het coldcaseteam noemt de Contact-Commissie, een Joodse commissie die nadat de Joodse Raad eind september 1943 was opgeheven, de Joodse Raad cartotheek bijhield. Dit autonome orgaan voorkwam dat de

De Joodse Raad, Amsterdam 1942. Arnold van den Bergh zit als vijfde van links

gegevens van de gedeporteerde Joden werden vernietigd. Uit het verslag van de commissie (februari 1945) blijkt dat deze maatregelen had genomen om te voorkomen dat de Duitsers gegevens in beslag namen. Het is onwaarschijnlijk dat de Raad tijdens de bezetting lijsten met onderduikadressen bijhield en dat Van den Bergh wist welke persoonsinformatie de Contact-Commissie beheerde. In de Joodsche Raadcartotheek werden tijdens de bezetting geen onderduikadressen geregistreerd.

Ten derde: ik beschrijf Arnold van den Bergh in mijn proefschrift *Kille Mist* als een integere bestuurder die wees op de noodzaak van financiële verantwoording en zich inzette voor de zwaksten. Op zijn 'oude' notarijskantoor werden, na zijn ontslag door de bezetter, valse verklaringen opgesteld over de "arische" afkomst van Joden. Hij had zelf een ariseringsverzoek ingediend, wat leidde tot vrijstelling van deportatie. Toen dat was toegewezen, diende zijn NSB-opvolger een klacht in en draaide de bezetter dit terug.

Petra van den Boogaard beschreef in haar proefschrift *Voor de nazi's geen Jood* hoe Van den Bergh in 1944 onderdook. Het coldcaseteam gaat daar niet op in en draait daar nu omheen. De familie Frank werd maanden nadat de notaris was ondergedoken gearresteerd en hij had geen belang om de nazi-autoriteiten te benaderen. Na de bevrijding

Direct na de publicatie van het boek *Het verraad van Anne Frank: Het baanbrekende onderzoek van een internationaal coldcaseteam in Nederland* kwam er veel kritiek op het onderzoek en de conclusies van het coldcaseteam. Met het rapport *De Joodse notaris en de beschuldiging van verraad. Kritische analyse van argumentatie en brongebruik in Het verraad van Anne Frank* komt een groep wetenschappers nu met een gedetailleerde analyse van de argumentatie, de gebruikte bronnen, en de conclusie van het coldcaseteam. Het rapport is in te zien op <https://www.niod.nl/nl/nieuws/onderzoeksrapport-boek-over-verrader-anne-frank-gebaseerd-op-aannames-en-gebrekkige-kennis>

Aan het rapport werkten o.a. Raymund Schütz en Petra van den Boogaard mee. Schütz promoveerde in 2016 op het proefschrift *Kille mist. Het notariaat en de erfenis van de oorlog*. Daarin beschrijft hij hoe het Nederlandse notariaat meewerkte met de anti-Joodse maatregelen tijdens de bezetting. Van den Boogaard promoveerde in 2019 op het proefschrift *Voor de nazi's geen Jood. Hoe ruim 2500 Joden door ontduiking van rassen-voorschriften aan de deportaties zijn ontkomen*. Zij onderzocht voor haar promotieonderzoek naar de zogenaamde Calmeyer gevallen. (Zie ook *Ponder* 43).

De Nederlandse uitgeverij van het boek *Het verraad van Anne Frank* heeft na de presentatie van het onderzoeksrapport gemeld het boek uit de handel te halen.

werd Van den Bergh in zijn ambt hersteld, en werkte hij met collega Spier aan het rechtsherstel van de overlevende Joden. Hij overleed in 1950 aan keelkanker. In 1964, bij een onderzoek naar het verraad, concludeerde de politie "dat aan de integriteit van deze man [de notaris] niet hoeft te worden getwijfeld., zo schreven de onderzoekers Barnouw en Van der Stroom in 2003.

Kortom, "Big data" biedt bij dit type bronnen geen oplossing. De beweringen van het team over de adreslijsten zijn onwaarschijnlijk. Er is geen bewijs dat Arnold van den Bergh een verrader was. Hij was een integer bestuurder, die financiële verantwoording belangrijk achtte, die zijn Joodse medemensen probeerde te helpen. Kortom, hij was een integer mens.

Raymund Schütz

Klaas Abma, secretaris van de Ring Amsterdam van de Broederschap, stond in zijn jaarverslag over 1950 kort stil bij de dood van zijn collega Arnold van den Bergh

In 1950 verliet notaris Sierks onze rij, Notaris Arn. van den Bergh, een bekwaam jurist en een sieraad voor het Notariaat, ontviel ons door de dood.

Het verhaal van een Rotterdams notaris echtpaar en hun huis

De Stichting Verzameling van Wijngaarden Boot

Een heel bijzonder echtpaar heeft gedurende een korte periode van 1904 tot 1924 het maatschappelijke en culturele leven in Rotterdam sterk bepaald. Ter gelegenheid van de 90e verjaardag van de door hun nagelaten Stichting heb ik mij op verzoek van deze Stichting in hen verdiept. Medio februari 2021 had ik nog nooit van ze gehoord, precies een jaar later liep het boek *Verzameld, verwoest maar niet vergeten* van de drukpersen.

Hij was een notariszoon die rond 1900 het kantoor van zijn vader overnam. Hij zal een belangrijke rol spelen in het professionaliseren van het Nederlands notariaat. Hij is een van de eerste notarissen die rechten gaat studeren en hij promoveert cum laude op een notarieel onderwerp. Hij is jaren voorzitter van de broederschap en zet zich in voor meer gemeenschapszin binnen het notariaat, betere wetskennis, betere honorering en meer verantwoordelijkheid naar het publiek toe. Samen creëren ze een schitterend paleisje op het Haringvliet te Rotterdam waar ze in 1903 twee naast elkaar gelegen herenhuizen kopen, die op de nominatie stonden om gesloopt te worden. Ze maken hier één huis van. Met een keur aan kunstenaars restaureren ze het huis en brengen het in oude staat terug. Pieter Julius van Wijngaarden (1864-1933) is gedurende 20 jaar voorzitter van de Rotterdamsche Kunstkring waar hij de motor is achter zes tot tien jaarlijkse tentoonstellingen voor jonge kunstenaars. Anna Boot (1869-1924) gebruikt haar huis aan het Haringvliet om een van de laatste culturele salons van Rotterdam te creëren. Ze is half Frans en ze zet zich in voor het versterken van de culturele banden tussen Frankrijk en Nederland. Vele Franse, Engelse en Nederlandse kunstenaars treden in het kader van een theatertour door Nederland ook bij haar thuis op en logeren daar ook vaak.

Over de grens

In de Eerste Wereldoorlog zetten ze zich samen in voor de Belgische en Franse krijgsgevangenen die door de Duitsers ter internering aan Nederland worden uitgeleverd. Ook vluchtelingen krijgen hun aandacht. Voor het verwerven van fondsen voor dit werk organiseren ze tentoonstellingen van met name Belgische kunstschilders, die vaak zelf aan het front vechten. Anna richt de vereniging Frankrijk-Nederland op waarmee ze na de oorlog ook tentoonstellingen in Frankrijk organiseert voor jonge Nederlandse kunstenaars. Marius Bauer, Piet Mondriaan en Willem de Kooning introduceert ze daarmee in Frankrijk. Direct na afloop van de oorlog wordt ze de eerste vrouw in Europa binnen de Alliance Française die een bestuursfunctie verwerft wanneer ze presidente van de afdeling Rotterdam wordt.

Het interieur van Haringvliet 64, waar kunstenaars en kunstliefhebbers vele jaren welkom waren.

Dirk Hannema, directeur van Museum Boymans, komt graag op haar soirées. Hij bewondert haar als een intellectuele gesprekspartner en hem als een geweldige organisator. Bij hen komt hij de Rotterdamse elite tegen die hij geld uit de zak hoopt te kloppen voor aankopen voor zijn museum. En volgens hem is zij de enige gastvrouw in Rotterdam waar je behoorlijk te eten krijgt. Het echtpaar blijft kinderloos, naast dat ze hun verdriet hiervoor sublimeren in hun culturele activiteiten, ontfermen ze zich over de vier zoons van haar jong gestorven oudste broer en de twee kinderen van zijn jongste zuster.

De voordeur van Haringvliet 64 na de restauratie, die in opdracht van het echtpaar Van Wijngaarden begin 20e eeuw werd uitgevoerd

Anna Francina Margaretha van Wijngaarden-Boot, omstreeks 1920

Pieter wordt gevraagd om een delegatie te leiden voor de gemeente Rotterdam op een handelsmissie naar Mussolini's Italië. Anna die vloeiend Italiaans spreekt, steelt daar de show. Bij een volgend bezoek aan Rome wordt ze ernstig ziek en met spoed naar Rotterdam vervoerd waar ze na enkele dagen overlijdt. Op haar sterfbed ontvangt ze het met spoed verleende Legioen van Eer van de Franse president. Rotterdam huilt bij haar overlijden. De kranten staan vol, massa's mensen verdringen zich op de begraafplaats Crooswijk.

Pieter komt deze slag nooit geheel te boven, in de jaren erna legt hij zijn functies een voor een neer. Begin 1933 overlijdt hij en weer huilt de stad en staan de kranten vol. Prins Hendrik met wie hij bevriend was en de burgemeester leiden op Crooswijk de

Pieter Julius van Wijngaarden, notaris te Rotterdam 1897-1932

rouwstoet. In zijn testament blijkt dan dat hij naast zeer veel legaten één jaar tevoren het huis met hun collectie ondergebracht heeft in een stichting, met als doel het als museum te openen. Dit zal een jaar later inderdaad gebeuren. Helaas wordt het in mei 1940 na het Duitse bombardement op Rotterdam door de brand, die de dag erop uitbreekt, volledig verwoest. De Stichting wordt in 1985 nieuw leven ingeblazen door hun achterneef mr. Boudewijn Boot en ondersteunt culturele doeleinden in Rotterdam. Dit boek wil voorkomen dat we deze geweldige mensen en hun nalatenschap aan Rotterdam vergeten.

Robert J. Ligthelm

Verzameld, verwoest maar niet vergeten. Het leven van het echtpaar Van Wijngaarden-Boot

Auteur: Robert J. Ligthelm
Titel: Verzameld, verwoest maar niet vergeten. Het leven van het echtpaar Van Wijngaarden-Boot
Bindwijze: Hardback / gebonden
Aantal pagina's: 270 pagina's
Vormgeving: Patricia Brouwer en Anneke van Dijk
Uitgever: Boekengilde B.V.
ISBN: 978.94.64373-35-6
Prijs: € 29,95

Het is verkrijgbaar in een beperkte oplage bij de Rotterdamse boekhandels Oosterboekhandel Amesz, Lectorhuis Veenstra, Snoek, De Derde Druk, Maximus, Donner, Van Rietschoten en Van Gennep. Eventueel kan het bij de auteur besteld worden voor € 38,20 (inclusief verzendkosten): rjligthe@xs4all.nl

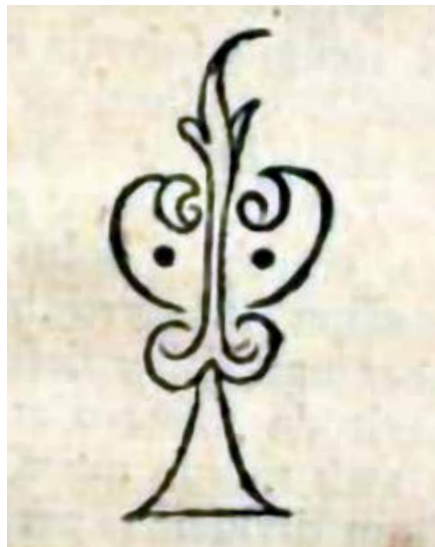
Het signet van de notaris (43)

Notariaat over de grens

Een middeleeuwse notariële akte had rechtskracht binnen de hele toenmalige christelijke wereld, voor zover die wereld onder het kerkelijke gezag stond van de paus van Rome. Dus niet in de gebieden die – sinds 1054 – de patriarch van Constantinopel als hoogste kerkelijk gezagsdrager erkenden, anders gezegd: het gebied van de oosters-orthodoxe kerken. Als gevolg van de kruistochten veranderde dat voor de kruisvaardersstaten, waarvan het koninkrijk Jeruzalem het belangrijkste was. Toen dit koninkrijk in 1099 ontstond was het notariaat nog niet tot ontwikkeling gekomen. Maar in de loop van de dertiende eeuw komen ook in het Heilige Land notarissen voor. In 1274 kreeg de pauselijke legaat naar het Heilige Land toestemming om 2 of 3 notarissen aan te stellen¹ en in 1288 mocht de patriarch van Jeruzalem als pauselijk legaat naar Syrië 4 notarissen creëren, omdat daar een gebrek aan notarissen was².

Maar al in 1257 wordt in Akko door de baljuw van het koninkrijk Jeruzalem een notariële handelsovereenkomst gesloten met de stad Ancona in Italië³. Akko was toen de belangrijkste havenstad van de kruisvaarders. De notaris die de akte opmaakte en van zijn signet voorzag, heette Aliottus Uguiccionis. Hij was op keizerlijk gezag rechter en openbaar notaris. Deze combinatie van de functies van rechter en notaris is alleen bekend in Italië in de dertiende eeuw. De akte is geschreven in de taal van de kruisvaarders, het oud-frans. Maar met uitzondering van de weergave van de locatie, de lijst van getuigen uit Genua en Ancona, de datering en het notariële onderschrift. Dat alles is geschreven in het latijn.

Het signet is moeilijk te omschrijven: boven een driehoekige voet is een hartvormig geheel te zien waarvoor een zowel

18e-eeuwse natekening van het signet door Sebastiano Pauli, Codice diplomatico del sacro militare ordine Gerosolimitano oggi di Malta (Lucca 1733) 161

horizontaal als verticaal symmetrische figuur staat en waarboven iets als een dubbele s of dubbele f staat. Het signet reikt aan de bovenkant tot tussen de twee laatste regels van de akte. Ook het woord Ego, vóór de naam van de notaris, is een klein kunstwerkje op zich.

De rechter en keizerlijk notaris Aliottus Uguiccionis was tussen 1253 en 1266 actief in Akko. Met de inname van Akko in 1291 door de Mamelukken kwam een eind aan het koninkrijk Jeruzalem en daardoor ook aan het notariaat in het Heilige Land. En 1291 is juist het jaartal waarin de Utrechtse bisschop voor het eerst pauselijke toestemming kreeg om 4 notarissen aan te stellen (zie *Ponder* nrs. 4 en 7)

Caspar van Heel

Signet van Aliottus Uguiccionis. De originele oorkonde bevindt zich in de Nationale Bibliotheek van Malta te Valetta, in het centrale archief van de Johanniterorde, div. I, arch. vol 5 nr. 55

1) Jean Guiraud et L. Cadier, *Les registres de Grégoire X et de Jean XXI* (Paris 1892-1960) nr. 555

2) Ernest Langlois, *Les registres de Nicolas IV* (Paris 1887-1905) nr. 294

3) Hans Eberhard Mayer, *Die Urkunden der Lateinische Könige von Jerusalem III* (Hannover 2010) nr. 806

Twée nieuwe bijzondere hoogleraren

In 2021 zijn twee nieuwe bijzondere hoogleraren benoemd op leerstoelen die zijn ingesteld door de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap.

Kunstrecht

Per 1 september 2021 is mr. dr. L.P.W. van Vliet voor 0,2 fte benoemd tot bijzonder hoogleraar Kunstrecht, in het bijzonder in zijn privaatrechtelijke aspecten aan de Maastricht University. Lars van Vliet (1970) studeerde Nederlands recht in Maastricht en promoveerde in 2000 op een rechtsvergelijkend onderzoek over de verschillende systemen voor overdracht van eigendom van roerende zaken: *Transfer of movables in German, French, English and Dutch law*.

De nieuwe leerstoel richt zich op onderzoek naar en onderwijs in kunstrecht. In de eerste periode van de benoeming zal vooral worden ingezet op twee onderzoekslijnen: roofofstal (waaronder Nazi-roofofstal en koloniale roofofstal) en de moderne privaatrechtelijke problemen rondom het terugvorderen van gestolen of illegaal geëxporteerde cultuurgoederen, bescherming van kopers die te goeder trouw zijn, en contractuele remedies in geval van koop van 'niet-authentieke' (bijvoorbeeld verkeerd toegeschreven of vervalste) kunstwerken. De leerstoel zal zich bij dit onderzoek mede richten op de historische achtergronden van de betreffende juridische vraagstukken, zoals de wijze waarop in het verleden kunst geroofd werd en de vraag welke wegen in het verleden al zijn bewandeld om het betreffende onrecht ongedaan te maken. Daarbij speelt een rol in hoeverre de maatschappelijke opvattingen intussen zijn veranderd zodat een ander juridisch antwoord op haar plaats is. Lars van Vliet zal zich met name richten op de privaatrechtelijke aspecten van het kunstrecht, met inachtneming van de Europeesrechtelijke, internationaalrechtelijke en strafrechtelijke dimensie, en met bijzondere aandacht voor de rol van het notariaat.

Prof. mr. dr. L.P.W. van Vliet

Prof. mr. dr. A. de Leeuw

Estate planning

Per 1 december 2021 is mr. dr. A. de Leeuw voor een periode van vijf jaar benoemd tot bijzonder hoogleraar Estate planning aan de Vrije Universiteit te Amsterdam (0,2 fte). Arianne de Leeuw (1980) studeerde Nederlands, notarieel en fiscaal recht aan de Universiteit Utrecht. In 2020 is zij gepromoveerd aan de Universiteit Leiden op het proefschrift *Scheiding van zeggenschap en belang in de familiesfeer*. De Leeuw is ook verbonden aan Loyens & Loeff als belastingadviseur.

De Leeuw heeft in een interview aan het *Notariaat Magazine* aangegeven dat zij graag onderzoek zou willen doen naar schuldverhoudingen die voortvloeien uit het huwelijksvermogensrecht en het erfrecht. "Het gebeurt natuurlijk nog eens dat een van de echtgenoten iets vanuit privévermogen financiert voor de ander. Er zijn wel eens vragen naar de fiscale benadering, zowel tijdens het huwelijk als daarna. Is de manier waarop de wet dat uitwerkt wel reëel en werkbaar? [...] De lat komt steeds hoger te liggen, ook voor notarissen. Een fiscaal bewustzijn bij de familierecht-notaris is geen overbodige luxe."

Sinds 2003 is aan de Vrije Universiteit te Amsterdam de bijzondere leerstoel Estate planning vanwege de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap gevestigd. Tussen 2003 en 2015 bekleedde prof. mr. dr. A.H.N. (Fons) Stollenwerck de leerstoel. Prof. mr. dr. N.C.G. (Nicole) Gubbels bekleedde de leerstoel de afgelopen vijf jaar.

Daan Meijer

Als wij er niet meer zijn

In dit gebouw klinkt al 130 jaar muziek. Nieuwe, oude, mooie, rare, verbijsterende, ontroerende muziek.

Waar wij ons wel eens zorgen over maken: zijn er – over dertig, veertig, vijftig jaar – ook nog mensen die hier komen luisteren?

Steeds minder kinderen maken kennis met wat we maar even noemen ‘klassieke’ muziek. Ligt dat aan die muziek? Aan scholen? Ouders? Wij weten het ook niet, maar we zijn er niet gerust op. Daarom organiseren wij veel educatieve concerten. Daar zien we telkens weer kinderen het wonder van muziek beleven.

Die muzikeducatie in Het Concertgebouw wordt voor maar een heel klein deel betaald door scholen en ouders. Het wordt vooral mogelijk gemaakt door Het Concertgebouw Fonds, door muzikliefhebbers die ons met donaties en legaten helpen bij het doorgeven van muziek aan volgende generaties. Wij nodigen u van harte uit hieraan mee te doen.

Nu of later.

